

FCR YAYIN LTD.
Genel Yayın No | General Publication Number: 1722
FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550
ISNI: 0000 0004 4657 1968
ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr
Yayın No | Publication Number: 1029

Kitap Adı : İlk Dönem İslâm Toplumunda Doğu Roma-İran Etkisi
Alt Başlık : Cahiliyeden Emevilere Kadar
Book Title : The Influence of the Eastern Roman and Persian Empires on Early
Islamic Society
Subtitle : From the Age of Ignorance to the Umayyads
ISBN : 978-625-5576-83-5
DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786255576835

Yazar | Author: Nur Yıldırım | orcid.org/0000-0002-1438-6739
Kurum | Institution: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı
ROR ID: ror.org/00jga9g46
Editör | Editor: M. Hanefi Palabıyık | orcid.org/0000-0001-7173-152X

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph
Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish
Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm
Baskı Sayısı | Edition: 1
Sayfa Sayısı | Pages: 425 (xiv + 411)

Yayın Tarihi | Publication Date: Kasım | November 2025
Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye
Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR
Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HBJF1 İslam toplumları ve kültürü | Islamic societies and culture
BISAC: REL037010 - İslam / Tarih | Religion / Islam / History
THEMA: QRAC İslam çalışmaları | Islamic studies
LC Classification: BP50 - İslam tarihi | Islam-History
DEWEY: 297.09 -İslam tarihi | Islam-History
WoS Category: Bölge Çalışmaları | Area Studies
WoS Citation Topics Meso: 6.3 - Ortadoğu ve İslam Çalışmaları | Middle Eastern & Islamic Studies
WoS Citation Topics Micro: 6.3.21 - İslam Tarihi ve Kültürü | Islamic History & Culture
Scopus Subject Areas: 1202 - Din ve Teoloji | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Yıldırım, Nur. *İlk Dönem İslâm Toplumunda Doğu Roma-İran Etkisi: Cahiliyeden Emevilere Kadar*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050
Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60
www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

İlk Dönem
İslâm Toplumunda
Doğu Roma-İran Etkisi

Cahiliyeden Emevilere Kadar

Dr. Nur YILDIRIM

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Nur YILDIRIM

1990 yılında Muş Merkezde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimi Muş'ta, Liseyi ise Aydın'da bitirdi. 2014'de Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Muş Merkeze Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenini olarak atandı ve Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalında Yüksek lisansa başladı. 2017'de "*Cahiliye Toplumunda Kureyş Kadını*" adlı tezini bitirerek yüksek lisansı tamamladı. 2019'da Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doktoraya başladı. 2024 yılında "İlk Dönem İslâm Toplumunda Doğu Roma-İran Etkisi -Cahiliye'den Emevilere Kadar-" adlı tezini bitirerek doktorayı tamamladı. Evli ve bir çocuk annesidir.

Was born in Muş Central in 1990. She completed her primary and secondary education in Muş and her high school education in Aydın. She graduated from Atatürk University Faculty of Theology in 2014. In the same year, she was appointed as a teacher of Religious Culture and Ethics in Muş Central and began her master's degree in the Department of Islamic History and Arts at Atatürk University Institute of Social Sciences. In 2017, she completed her master's degree with her thesis titled "The Quraysh Woman in the Jahiliyyah Society." In 2019, she began her doctoral studies at the Atatürk University Institute of Social Sciences. In 2024, she completed her doctorate with her thesis titled "The Influence of the Eastern Roman Empire and Iran on Early Islamic Society - From the Jahiliyyah to the Umayyads." She is married and has one child.

Kitap Hakkında

İlk Dönem İslâm Toplumunda Doğu Roma-İran Etkisi Cahiliyeden Emevilere Kadar

Müslümanların Doğu Romalılar ve İran coğrafyasındaki kavimlerle çeşitli yönlerden oluşan ilişkilerine yönelik çalışmaların yanı sıra söz konusu medeniyetlerden etkilenmelerine dair bir iki makale dışında herhangi bir çalışma yapılmadığı müşahade edilmektedir. Söz konusu çalışmaların daha farklı ve genişletilmiş hali olan bu araştırma, Doğu Roma ve özellikle Sâsânî medeniyetinin İslâm toplumuna etkisine dair rivayetleri, ilk dönem Müslümanları özelinde bütünselci bir yaklaşımla ele alıp değerlendirmeye çalışmaktadır. Medeniyet çalışması niteliğinde olan çalışmamızda henüz bir devlet tesis etme sürecine giren ilk dönem Müslümanlarının, ekonomi, kültür, sanat, inanç vb. yaşamlarının bazı alanlarında, kendi dönemlerinin iki süper gücü Doğu Roma ve Sâsânî/İran medeniyetlerinden etkilenmelerini konu edinmekteyiz. Bununla birlikte çalışmamızda ekonomik hayattan eğlence hayatına varıncaya kadar mezkur milletlerin etkilerinin Cahiliyeden Emevilere kadarki Müslüman toplumundaki yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktayız. Araştırmamız neticesinde Cahiliye Devri'nde ve ilk İslâmî Dönemde Müslümanların bu milletlerle karşılıklı olarak yürüttükleri sosyal, kültürel ve siyasal birtakım ilişkiler sonucunda çok sayıda etkilere maruz kaldıklarını gördük. Bu etkilenme İslâm öncesi dönemde olduğu gibi İslâm sonrası dönemde de söz konusudur. Bu açıdan çalışmamız Doğu Roma ve Sâsânî/İran Medeniyetlerinin etkisini ayrı ayrı bölümler altında ve her bir bölümü de etkilenmenin vuku bulduğunu tespit ettiğimiz tüm hususları içeren alt başlıklar olarak birtakım örneklemelerle ele alınmıştır. Bilhassa Hz. Ömer Dönemi'nde toplumun neredeyse her alanda değişim ve dönüşüm yaşamasında fetih hareketlerinin ve bunun sonucunda gerçekleşen birlikteliğin önemli etkisi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Doğu Roma; İran; Sâsânî; Cahiliye; İslâm; Hz. Peygamber; Dört Halife; Etki

About the Book

The Influence of the Eastern Roman and Persian Empires on Early Islamic Society

From the Age of Ignorance to the Umayyads

It has been observed that, apart from a few articles on the influence of these civilizations on Muslims, no studies have been conducted on the various aspects of the relationships between Muslims and the Eastern Romans and the tribes in the Iranian geography. This research, which is a more diverse and expanded version of the aforementioned studies, attempts to address and evaluate the accounts of the influence of the Eastern Roman and, in particular, the Sasanian civilizations on Islamic society, taking a holistic approach specifically to the early Muslims. In our study, which is a civilization study, we address the influence of the two superpowers of their time, the Eastern Roman and Sasanian/Iranian civilizations, on certain aspects of the lives of early Muslims, who were in the process of establishing a state, such as their economy, culture, art, and beliefs. Furthermore, our study aims to reveal the reflections of the aforementioned nations' influences on Muslim society from the Jahiliyyah to the Umayyad period, ranging from economic life to entertainment. As a result of our research, we have seen that during the Jahiliyyah period and the early Islamic period, Muslims were exposed to numerous influences as a result of certain social, cultural, and political relations they maintained with these nations. This influence is evident in both the pre-Islamic and post-Islamic periods. From this perspective, our study examines the influence of the Eastern Roman and Sasanian/Iranian civilizations separately, with each section covering the occurrence of this influence.

Keywords: Eastern Rome; Iran; Sassanid; Jahiliyya; Islam; Prophet Muhammad; Four Caliphs; Influence

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	Xİ
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE KAYNAKLARI İLE	
ARAP-DOĞU ROMA-İRAN İLİŞKİSİ	1
A. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	1
I. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	1
II. Araştırmada Karşılaşılan Problemler	4
III. Yöntem	6
IV. Kaynaklar	8
B. Arap-Doğu Roma İlişkisine Genel Bir Bakış	16
I. İslam Öncesi Dönemde Doğu Roma'yla İlişkiler	18
II. Hz. Peygamber Dönemi'nde Doğu Roma'yla İlişkiler	28
III. Râşid Halifeler Dönemi'nde Doğu Roma'yla İlişkiler	42
C. Arap-İran İlişkisine Genel Bir Bakış	50
I. İslam Öncesi Dönemde İranlılarla İlişkiler	52
II. Hz. Peygamber Dönemi'nde İranlılarla İlişkiler	60
III. Râşid Halifeler Dönemi'nde İranlılarla İlişkiler	64
BİRİNCİ BÖLÜM	
DOĞU ROMA MEDENİYETİNİN İLK DÖNEM İSLAM TOPLUMU	
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	75
1.1. Cahiliye Dönemi'nde Etkilenme	75
1.1.1. Ekonomik Açıdan Etkilenmeler	75
1.1.1.1. Köle Ticareti ve Panayırılar	85
1.1.1.2. Para	90
1.1.1.3. Çek/Senet	92
1.1.1.4. Uşr/Uşûr	93
1.1.2. Dinî Açıdan Etkilenmeler	96
1.1.2.1. Araçların Hristiyanlıkla Tanışmaları ve Hristiyanlaşmalarına Etki Eden Birtakım Unsurlar	96
1.1.2.2. Hristiyanlığın Mekke'de Çok Eski Bir Din Olması Gibi Bazı İddialar ve Bu İddiaların Değerlendirilmesi	114
1.1.2.3. Hz. Muhammed'in Hristiyan Din Adamları ile Olan Münasebetlerinin İslâm Üzerine Etkisinin Kısa Bir Değerlendirmesi	119

1.1.2.4. Hristiyanlığın Arapların İnançlarına Tesir Ettiği Birtakım Hususlar	122
1.1.2.5. Nabâtîlerin Arapların İnançları Üzerine Etkisi	126
1.1.3. Kültürel Açından Etkilenmeler	132
1.1.3.1. Giyim-Kuşam ve Süslenme	132
1.1.3.2. Yiyecek-İçecek	135
1.1.3.3. Evlilik ve Aile Hayatı	136
1.1.3.4. Sağlık	140
1.1.3.5. Hukuk	140
1.1.3.6. Tarih Uyarlaması/Nesî	142
1.1.4. Kurumsal Alanda Etkilenmeler	144
1.1.4.1. Kadılık/Hakemlik	144
1.1.4.2. Küttâblar	145
1.1.4.3. Dârünnedve	145
1.1.4.4. Berîd	146
1.1.5. Dil ve Edebiyat Alanında Etkilenmeler	147
1.1.5.1. Habeşçe ve Rumca Kelimelerin Arapçaya aktarılmasında Etkili Olan Bazı Unsurlar ve Yazı Meselesi	148
1.1.5.2. Arapçaya İntikal Eden Rumca ve Habeşçe Bazı Kelimeler ve Bu Kelimelerin Aktarımında Arap Şairlerin Rolü	150
1.1.6. Mimarî Alanda Etkilenmeler	154
1.1.7. Askerî Alanda Etkilenmeler	157
1.1.8. Mûsikî ve Eğlence Hayatında Etkilenmeler	159
1.2. İslâmî Dönemde Etkilenme	161
1.2.1. Ekonomik Açından Etkilenmeler	162
1.2.1.1. Para	166
1.2.1.2. Vergiler	170
1.2.1.2.1. Mukâseme Sistemi	170
1.2.1.2.2. İtâve Vergisi	173
1.2.1.2.3. Uşûr	174
1.2.1.2.4. Cizye	177
1.2.1.3. Mühür	179
1.2.2. Dinî Açından Etkilenmeler	182
1.2.2.1. İlk Dönem İslâm Toplumunda Hristiyanlığın Yayılması	182
1.2.2.2. Hristiyanlığın İlk Dönem İslâm Toplumundaki Etkisi	190
1.2.2.3. Hz. Ömer'in İslâm Öncesi Dönemde Hristiyanlıktan Etkilendiği İddiaları	195
1.2.3. Kültürel Açından Etkilenmeler	196

1.2.3.1. Giyim-Kuşam ve Süslenme	197
1.2.3.2. Yiyecek-İçecek	203
1.2.3.3. Düğün ve Cenaze Merasimleri	206
1.2.3.4. Evlilik ve Aile Hayatı	209
1.2.3.5. Sağlık	212
1.2.3.6. Hukuk	213
1.2.4. Kurumsal Alanda Etkilenme: Divan Teşkilatı	214
1.2.5. Dil ve Edebiyat Alanında Etkilenmeler	222
1.2.5.1. Doğu Romalıların Dillerinin Müslüman Yöneticiler ve Halk Arasında Bilinmesi	223
1.2.5.2. Arapçaya İntikal Eden Rumca ve Habeşçe Bazı Kelimeler	225
1.2.6. Mimarî Alanda Etkilenmeler	226
1.2.7. Askerî Alanda Etkilenmeler	229
1.2.8. Müsiki ve Eğlence Hayatında Etkilenmeler	233

İKİNCİ BÖLÜM

İRAN MEDENİYETİNİN İLK DÖNEM İSLAM TOPLUMU

ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	237
2.1. Cahiliye Dönemi'nde Etkilenme	237
2.1.1. Ekonomik Açıdan Etkilenmeler	237
2.1.1.1. Zanaat Erbâbı	241
2.1.1.2. Para	242
2.1.1.3. İktâ	244
2.1.1.4. Çek/Senet	245
2.1.1.5. Panayırlar	246
2.1.2. Dinî Açıdan Etkilenmeler	247
2.1.2.1. İran Dinlerinin Araçları Arasında Yayılması	247
2.1.2.2. İbadetler	251
2.1.2.3. Tanrı İnancı	252
2.1.3. Kültürel Açıdan Etkilenmeler	255
2.1.3.1. Giyim-Kuşam ve Süslenme	256
2.1.3.2. Yiyecek-İçecek	257
2.1.3.3. Evlilik ve Aile Hayatı	260
2.1.3.4. Sağlık	267
2.1.3.5. Hukuk	269
2.1.4. Dil ve Edebiyat Alanında Etkilenmeler	270
2.1.4.1. Yazı	270

2.1.4.2. Farsçanın Arapçaya Etkisi ve Şairlerin Bu Konudaki Rolü	272
2.1.4.3. Farsçadan Arapçaya İntikal Eden Bazı Kelimeler	277
2.1.5. Mimarî Alanda Etkilenmeler	282
2.1.6. Askerî Alanda Etkilenmeler	286
2.1.7. Mûsiki ve Eğlence Hayatında Etkilenmeler	288
2.2. İslâmî Dönemde Etkilenme	293
2.2.1. Ekonomik Açıdan Etkilenmeler	293
2.2.1.1. Para	295
2.2.1.2. Vergiler	300
2.2.1.3. İktâ	302
2.2.2. Dinî Açıdan Etkilenmeler	303
2.2.3. Kültürel Açıdan Etkilenmeler	307
2.2.3.1. Giyim-Kuşam ve Süslenme	308
2.2.3.2. Yiyecek-İçecek	314
2.2.3.3. Ev Araç-Gereçleri	319
2.2.3.4. Evlilik ve Aile Hayatı	321
2.2.3.5. Bayramlar	323
2.2.3.6. Sağlık	327
2.2.3.7. Takvim	327
2.2.3.8. Siyasî/Sosyal Antlaşmalar	331
2.2.4. Kurumsal Alanda Etkilenmeler	332
2.2.4.1. Divan	333
2.2.4.2. Vergiler	339
2.2.4.3. Şurta	348
2.2.4.4. Kadılık	349
2.2.5. Dil ve Edebiyat Alanında Etkilenmeler	350
2.2.6. Mimarî Alanda Etkilenmeler	355
2.2.7. Askerî Alanda Etkilenmeler	360
2.2.8. Mûsiki ve Eğlence Hayatında Etkilenmeler	365
SONUÇ	369
KAYNAKÇA	377
DİZİN	405

ÖN SÖZ

Hız. Peygamber'i ve yaşadığı toplumu tanımak ve anlamak, şüphesiz onun yaşadığı devri ve o dönemin toplumsal şartlarını da anlamak demektir. Bu sebeple Hız. Peygamber'i ve ilk dönem İslâm toplumunu tanımaya ve anlamaya çalışmak için onların irtibat halinde oldukları kültürlerden ne denli etkilendikleri hususunun vuzuha kavuşturulması gerektiği kanaatindeyiz. Böylesi bir okumanın o zamanın toplumunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Bu sebeple çalışmamızda ilk dönem İslâm toplumunun İran ve Doğu Roma medeniyetlerinin etkisi altındaki durumunu incelemek amaçlanmıştır.

Araştırma konusu belirlenirken ilk olarak Sâsânî Devleti'nin ilk dönem İslâm toplumu üzerindeki etkisini inceleme gayreti güdülse de süreç içerisinde Doğu Roma medeniyeti de konuya dahil edilmiş ve her iki medeniyetin İslâm toplumunu etkiledikleri hususlar ele alınmıştır.

Müslümanlar, Doğu Roma ve İran topraklarını fethederken yalnızca coğrafi anlamda yeni topraklara sahip olmakla kalmamış aynı zamanda bu medeniyetlerin -bilhassa Sâsânîlerin- varisliğini de üstlenmişler ve bu fetihlerle birlikte sosyo-ekonomik yaşamlarında birtakım değişim ve dönüşümler de yaşamaya başlamışlardır. Ancak ilk dönem İslâm toplumu, Cahiliye Araplarının devamı niteliğinde olduğundan çalışmamızın konusunu bu dönemden itibaren ele almayı uygun gördük.

Doğu Roma ve Sâsânî devletleriyle komşu olan Araplar, bu oldukları coğrafi konum nedeniyle mezkur iki devlet arasındaki çatışmaların içinde kalmakla birlikte onlara tâbî olmak durumunda da kalmışlardır. Doğal olarak böylesi bir durum Arapların pek çok açıdan onlardan etkilenmesine neden olmuş, bu zemin de İslâmî dönemde bazı noktalarda etkisini sürdürmüştür.

Çalışmamızın öncelikli hedefi, ilk dönem İslâm toplumunun içe kapanık olmadığını bilakis diğer milletlerle sürekli irtibat ha-

linde olduğunu ve bunun neticesinde de birtakım etkilenmelere maruz kaldığını ortaya koyabilmektir. Bunun için araştırmamızdaki başlıkların her birini ayrı ayrı bölümler ve alt bölümlere tasnif ederek ele almaya çalıştık. Araştırmamız Giriş hariç iki bölümden oluşmaktadır. Müslümanların Doğu Roma ve İranlılardan etkilendikleri hususları açıklayabilmemiz için Giriş kısmında İslâm toplumunun mezkur medeniyetlerle olan ticarî ve siyasî ilişkilerine ana hatlarıyla yer verdik. Çünkü bilindiği üzere toplumlar arasında gerçekleşen etkileşimin daha iyi anlaşılabilmesi için milletlerin birbirleriyle olan komşuluk ilişkilerinin bilinmesi ehemmiyet arz etmektedir.

Çalışmamızın Birinci Bölümünde İslâm öncesi dönemde Doğu Romalılarla irtibatla bulunan Cahiliye toplumunun onlardan etkilendikleri hususları iktisadî, dinî, kültürel kurumsal vd. açılardan inceledik. Doğu Roma medeniyetiyle karşılaşan ilk dönem İslâm toplumunun zikredilen medeniyetlerin tesiri altında kaldığı mevzuları aynı başlıklar üzerinden ele aldık.

Çalışmamızın İkinci Bölümünde İranlılarla birtakım ilişkiler geliştiren Cahiliye Araplarının ve ilk dönem İslâm toplumunun İranlılardan etkilendikleri hususları da ekonomik, dinî, kültürel vd. açılardan irdeledik. Bununla birlikte İranlılardan İslâm toplumuna aktarılan farklı alanlara ait hususların kabul edilme ve reddedilme nedenlerini de belirlemeye çalıştık. İslâmiyet'ten önce Araplardan Mecûsîliği kabul edenlerin toplum tarafından eleştirildiğini ancak yine de İran kültürüne ait bazı hususların halkın beğenisini kazandığını gözlemledik.

Doğu Roma ve Sâsânî bölümlerinden oluşan çalışmamızla ilgili alamadığımız bulguları da ilave ederek iki müstakil kitap olarak yeniden neşredebileceğimizi okuyucularımıza duyurmak isteriz. Araştırmamızı bilim âlemine daha çabuk duyurmak için bu haliyle yayımlamayı uygun bulduk.

Çalışmamızın somutlaşmasında lisans öğreniminden itibaren manevi anlamda beni destekleyen, kıymetli zamanını ayırarak

benimle meşgul olan, akademik anlamda her türlü bilgi ve birikiminden fazlasıyla istifade ettiğim, danışman hocam Prof. Dr. M. Hanefi Palabıyık'a şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca doktora boyunca akademik anlamda bana katkı sağlayan meslektaşım Dr. Mustafa Özbakır'a, Farsça ile ilgili ve diğer bazı problemlerin çözümünde kendisinden istifade ettiğim Dr. Hakan Can'a, her daim yanımda olan anneme ve babama, bu zorlu süreçte beni cesaretlendiren, maddi ve manevi hiçbir desteğini benden esirgemeyen eşim Rıdvan Yıldırım'a ve sevgili kızım Asmin Zenan Yıldırım'a bütün kalbimle teşekkür ediyorum.

Nur YILDIRIM
MUŞ 2024